

s'hi generalitzant ja en el període imperial, com a forma vulgar de la llengua parlada: it. i sard *èssere*, retoromànic *èsser* (*essi*), fr. ant. i oc. mod. dial. *estre* (avui fr. *être*, gascó *èste*, prov. *estre*), oc. ant. *èsser*. En català ha predominat *èsser* des dels orígens: «quan se dec morir, devezi tot son aver --- estirs dos besans que li oblidaren; e per aquels dos besans deg *èsser* perdud en infern», *Hom.* (5v2, també 1v21, etc.). Més modernament, en lloc d'aquella (encara vulgar a l'Alt Empordà i Rosselló), han aparegut variants *èsser* (balear sobretot) i *ser* (pron. *sé*, val. *sér*), aquesta última molt estesa, més o menys en tot el domini; la llengua literària moderna ha oscil·lat entre *èsser* i *ser*, que ha guanyat terreny sobretot en el S. xx i potser és la que hi predominarà; ¹ llevat amb valor substantivat, amb el qual fóra molt aconsellable de continuar donant la preferència a *èsser*. Des de c. 1915 fins c. 1950 s'usava generalment *èsser*, però només com a forma escrita, car l'ús oral del català comú va mantenir sempre *ser*.

Aquesta, de tota manera, no és pas recent ni estranya als clàssics antics i moderns: és ja la que usen alguns dels més gran poetes que hem tingut: «Si per null temps - creguí *ser* amador, / en mi conec - d'amor poc sentiment: / si mí compar - al comú de la gent, / és veritat - qu'en mi trob gran amor, / però si quart - algú del temps passat / --- no só passionat», Ausiàs (xcvii, 1). «Lo Sant, des del cavall, vestit de malla, / --- / Gentil, l'aligó tendre, sa armadura / contempla y, ab coratge que no dura / —Mon pare —diu— voldria *ser* cavaller com ell», *Canigó* I, v. 12. «La tenebrosa nit torna a *ser* dia!», Maragall (*O. C.*, 1918, p. 158).

Però aquests mateixos mantenen *èsser* quan és un substantiu: «Paor no-m sent - que sobreslaus me vença, / loant Aquell - qui totes lengües loen, / guardant honor - a 'quell eternal *èsser* / on tota res - en Ell és pus perfeta / ---», Ausiàs (LXXII, 1); «Ell contra mi! dels *èssers* aquell que més amava, / aquell de qui volia la pensa per espill, / com plau als astres veure's lluhir en la mar blava, / y a un rey, sa noble estampa mirar als ulls d'un fill», *Atl.* (iv, 35a, estança afegida l'any 1878).

No serà de més d'observar que la gènesi d'aquesta forma en català ha tingut poc a veure amb la de l'infinitiu castellà i portuguès *ser*, que allà és tan antic com aquestes llengües, mentre que en català és una forma que no es degué crear fins a època tardana medieval (o almenys fins llavors no guanyà admissió en la llengua més respectable, no havent aparegut molt abans en el llenguatge parlat). El cast. i port. *ser* provenen bàsicament d'un altre verb, amb caràcter supletiu, el ll. SEDĒRE 'seure', que en català n'ha restat sempre separat (cat. *seure*, cat. arcaic *seèr*, *seèder*), de manera que la forma antiga en cast. i port. *foi* *seer* (per als detalls, i alguna mesura d'encruentament que hi hagué en cast.-port., veg. DCEC, s. v.; especialment vol. iv, 195a38ss.); en català, en canvi, *ser* és una transformació o metaplasme de l'antic i clàssic *èsser*, causada per l'analogia de certes formes de la seva con-

jugació (futur *serà*, cond. *seria*, ger. *sent* que, encara que com a forma minoritària, coexisteix amb *essent*, present *só*, *som*, *sou*, *són*, Subjuntiu *sia*, etc.), metaplasme que l'analogia de *fer*, *dur*, *dar*, posaria en marxa.

No cal dir que la influència del cast. no pot haver tingut res a veure en un fet ja puixant en el S. xv; i notem també que si en català hi hagués tingut cap intervenció el ll. SEDĒRE hauríem tingut un vocalisme diferent: *sè(r)* en català oriental (i eivissenc), i d'altra banda *sé(r)* en pallarès, mentre que de fet el vocalisme és *sé* amb *e* tancada en cat. or. (i eiv.), i d'altra banda *sè(r)* a l'Alt Pallars, ço que denuncia el model de *fer* (< *faire*), amb el tractament normal de l'arcaic diftong AI en els tres territoris.

En aquest article, fora d'això, prescindirem de tots els detalls gramaticals, que tinc aplegats en gran massa i deixo ordenats en lligall, per a les futures morfologia, sintaxi, estilística, fraseologia i semàntica històriques. I em limito a algunes cites medievals, que ja exemplifiquen alguns d'aquests fets. «S'aproximave a la Passió --- veng El en les ciutatz qui *són* en riba de mar, qui *són* molt fortz --- mas ja veng un femna qui *era* en aquela terra --- e ela audí que N. S. *ere* en aquela terra --- devem entendre Sa. Eclésia, qui *ere* morta entre la mala gent; et --- dementre que *fo* en sa terra --- *foren* descreents ---», *Hom.* (f° 7v); «per tort que-l capelà d'Orchau tenie a la ecclésia dez pui *fos* pleid em poder de B. de Burget --- la vila dez Puifalconer *fo* robada e trencada ---», doc. de la Conca de Tremp, de 1242; «En R. --- capelà de Figerola contén ab lo capelà d'Orcad, de la qal cosa n'*eren* en poder del bispe mort», id. anys 1257-69 (PPujol, *DocsVg. Urg.* VIII, 37, 47; xvii, 4). «Jo us jur --- per la bona amor que io us he, que si io *són* viu, que abans que sia passat un any, que vos haurets la corona en la testa, que serets reinas», Muntaner, § 32 (Casac. I, 78.1; *som* en l'ed. Bof., a tort segurament interpretada l'abreviatura, tot i que Muntaner fos empordanès, car la forma que es troba antigament és *són*). «Ara, Tirant *est* posat en llibertat: guarda bé la tua persona de morir», «en açò se mostra la vostra excelsa condició *èsser* més angèlica que humana», JoMartorell (*Ag.* I, 374; II, 47).

Un parell només de poetes moderns: «Rey n'*era* Atlas, aquell qui de la blava volta / los signes a una esfera de jaspi trasplantà, / y del sol y de l'astre que més lluny giravolta / la dança misteriosa y armònica explicà», «assaborint lo tebi recort de sos abraços, / semblava viuda dir-li —Oh Atlàntida! ahont *ets*? / com solia, ahir vespre m'endormisquí en tos braços, / y avuy los meus no't troben, d'esgarrifansa frets»; «desde hont lo sol al nàixer ja daura ses bosquíes, / ab brams y cruxidera l'incendi, a coll del torb, / duya sos rius de lava a Roncesvalls i Astúries, / sens *èsser-li* congestes, torrents, ni colls, destorb», *Atl.* (44, 46, 54). «El capellà no hi *és* ---», Maragall (*O. C.*, 1918, 85).

Com a auxiliar (amb *junt* 'arribat'): «E *essent* junt en Venècia, donà tots quants diners li eren restats,